UO‘K: 342.9:004.738.5

ELEKTRON HUKUMAT VA RAQAMLI XIZMATLAR: FUQAROLARNING HUQUQIY MADANIYATINI OSHIRISHDAGI O‘RNI

Odiljonova Gulbahor Odiljon qizi
Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy davlat boshqaruvini raqamlashtirish sharoitida elektron hukumat tizimi va masofaviy davlat xizmatlarining fuqarolar huquqiy ongi hamda huquqiy madaniyatini yuksaltirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Tadqiqot davomida raqamli platformalarning shaffofligi, byurokratik to‘siqlarning qisqarishi va aholining normativ-huquqiy hujjatlardan bevosita foydalanish imkoniyatlari kengayishi natijasida jamiyatda huquqiy savodxonlik darajasi ortishi ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, raqamli tengsizlikni bartaraf etish va elektron xizmatlardan foydalanish ko‘nikmalarini oshirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: elektron hukumat, raqamli davlat xizmatlari, huquqiy madaniyat, huquqiy ong, davlat boshqaruvi, raqamli transformatsiya, shaffoflik.

Аннотация. В данной статье анализируется роль системы электронного правительства и дистанционных государственных услуг в повышении правосознания и правовой культуры граждан в условиях цифровизации современного государственного управления. В ходе исследования научно обосновано, что прозрачность цифровых платформ, сокращение бюрократических барьеров и расширение прямого доступа населения к нормативно-правовым актам способствуют росту уровня правовой грамотности в обществе. Также разработаны практические рекомендации по устранению цифрового неравенства и развитию навыков использования электронных сервисов.

Ключевые слова: электронное правительство, цифровые государственные услуги, правовая культура, правосознание, государственное управление, цифровая трансформация, прозрачность.

Abstract. This article analyzes the role of the e-government system and remote public services in enhancing citizens' legal awareness and legal culture amidst the digitalization of modern public administration. The study provides a scientific rationale showing that the transparency of digital platforms, the reduction of bureaucratic barriers, and the expansion of direct public access to regulatory legal acts contribute to increasing legal literacy in society. Furthermore, practical recommendations have been developed to bridge the digital divide and improve skills in utilizing electronic services.

Keywords: e-government, digital public services, legal culture, legal awareness, public administration, digital transformation, transparency.

Kirish.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri davlat boshqaruvi tizimiga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishidir. «Elektron hukumat» konsepsiyasi nafaqat davlat organlari faoliyatining samaradorligini oshirish, balki davlat va fuqaro o‘rtasidagi munosabatlarni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda O‘zbekistonda «Raqamli O‘zbekiston – 2030» strategiyasi doirasida davlat xizmatlarini elektron shaklga o‘tkazish borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda[1].

[1] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «“Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PF-6079-son Farmoni. 2020-yil 5-oktabr // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 06.10.2020-y., 06/20/6079/1349-son.

Huquqiy madaniyat jamiyatning demokratik rivojlanish darajasini belgilovchi asosiy ko‘rsatkichdir[2]. Fuqarolarning o‘z huquq va majburiyatlarini bilishi, qonunlarga hurmat bilan qarashi va ulardan kundalik hayotda faol foydalanishi bevosita davlat xizmatlarining ochiqligi hamda qulayligiga bog‘liq. Shu nuqtai nazardan, elektron hukumat tizimining fuqarolar huquqiy madaniyatini shakllantirish va rivojlantirishdagi ta’sir mexanizmlarini o‘rganish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism.

1. Davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi va huquqiy savodxonlik o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik. An’anaviy boshqaruv tizimida fuqaro biror-bir huquqiy masalani hal etish yoki davlat xizmatidan foydalanish uchun turli idoralarga murojaat qilishga, murakkab ma’muriy tartib-taomillarni o‘rganishga majbur bo‘lar edi. Bu esa ko‘p hollarda aholida huquqiy tizimga nisbatan befarqlik yoki ishonchsizlikni keltirib chiqargan. Elektron hukumat platformalari (jumladan, Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali — my.gov.uz) har bir xizmatning aniq reglamenti, talab etiladigan hujjatlar ro‘yxati, muddatlari va huquqiy asoslarini ochiq e’lon qiladi[3]. Fuqaro xizmatdan foydalanish jarayonida tegishli normativ-huquqiy hujjatlar bilan bevosita tanishadi va bu uning amaliy huquqiy savodxonligini oshiradi.

2. Shaffoflik va korrupsiyaga qarshi murosasizlik madaniyatining shakllanishi. Huquqiy madaniyatning muhim tarkibiy qismi qonun ustuvorligiga ishonch va korrupsiyaviy holatlarga nisbatan murosasiz munosabatdir[4]. Raqamli xizmatlar inson omilini minimallashtirish orqali mansabdor shaxslarning diskretsion vakolatlarini chegaralaydi. Ariza holatini onlayn kuzatish, elektron navbat va avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish mexanizmlari fuqarolarda o‘z huquqlarini qonuniy yo‘l bilan, hech qanday noqonuniy vositalarsiz himoya qilish mumkinligiga ishonch uyg‘otadi. Natijada jamiyatda huquqiy nigilizm (qonunlarga ishonmaslik) kamayib, faol fuqarolik pozitsiyasi mustahkamlanadi.

3. Ochiq ma’lumotlar va qonunchilik hujjatlaridan erkin foydalanish imkoniyati. Elektron hukumat infratuzilmasining ajralmas qismi bo‘lgan Milliy qonunchilik ma’lumotlari bazasi (Lex.uz) hamda Ochiq ma’lumotlar portali fuqarolarga qabul qilinayotgan qonunlar, farmon va qarorlar bilan real vaqt rejimida tanishish imkonini beradi[5]. Bundan tashqari, normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari muhokamasi portali (regulation.gov.uz) orqali har bir fuqaro qonun ijodkorligi jarayonida bevosita ishtirok etishi, o‘z taklif va mulohazalarini bildirishi mumkin. Bu esa huquqiy madaniyatning eng yuqori bosqichi — huquqiy faollikni rivojlantiradi.

4. Muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari. Raqamlashtirish jarayonining ijobiy natijalariga qaramay, amaliyotda ayrim tizimli muammolar ham saqlanib qolmoqda[6]:

— Raqamli savodxonlik darajasining turlichaligi: Ayniqsa, chekka hududlarda yashovchi aholi va katta yoshdagi fuqarolar orasida elektron xizmatlardan mustaqil foydalanish ko‘nikmalari yetarli emas.

— Huquqiy tilning murakkabligi: Portal va elektron platformalardagi ayrim yo‘riqnomalar haddan tashqari murakkab yuridik atamalar bilan yozilgan bo‘lib, oddiy foydalanuvchi uchun tushunarsiz bo‘lib qolmoqda.

— Kiberxavfsizlik va shaxsiy ma’lumotlar himoyasi: Fuqarolarning shaxsiy ma’lumotlari daxlsizligi borasidagi xavotirlar elektron xizmatlardan foydalanish faolligiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytganda, elektron hukumat va raqamli xizmatlar nafaqat texnik-texnologik qulaylik, balki fuqarolarning huquqiy madaniyatini yuksaltirishning samarali institutsional vositasidir. Raqamli

[2] Saidov A.X. Davlat va huquq nazariyasi: Darslik. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021. – B. 142.

[3] O‘zbekiston Respublikasining «Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonuni. 2015-yil 9-dekabr, O‘RQ-395-son // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015-y., 49-son, 611-modda.

[4] Odilqoriyev X.T. Konstitutsiyaviy huquq va fuqarolik jamiyati. – Toshkent: Sharq, 2020. – B. 89.

[5] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida»gi PF-5618-son Farmoni. 2019-yil 9-yanvar.

[6] United Nations E-Government Survey 2024: Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development. – New York: United Nations, 2024. – P. 112–115.

platformalar orqali fuqaro davlat boshqaruvining passiv ishtirokchisidan ongli va faol huquq subyektiga aylanadi.

Ushbu yo‘nalishdagi islohotlarni yanada jadallashtirish va fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish maqsadida quyidagilar taklif etiladi:

1. Davlat xizmatlari portallarida yuridik atamalarni sodda, xalqchil tilda tushuntiruvchi interaktiv qo‘llanmalar va «raqamli huquqiy maslahatchi» (sun’iy intellektga asoslangan chat-bot) tizimini joriy etish.

2. Mahallalar va ta’lim muassasalarida aholining barcha qatlamlari uchun elektron davlat xizmatlaridan foydalanish va raqamli gigiyena bo‘yicha amaliy o‘quv kurslarini tizimli yo‘lga qo‘yish.

3. Mobil ilovalar interfeysini yanada soddalashtirish hamda imkoniyati cheklangan shaxslar uchun moslashtirilgan (inklyuziv) raqamli xizmatlar ko‘lamini kengaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining «Elektron hukumat to‘g‘risida»gi Qonuni. 2015-yil 9-dekabr, O‘RQ-395-son // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015-y., 49-son, 611-modda.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida»gi PF-5618-son Farmoni. 2019-yil 9-yanvar.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «“Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PF-6079-son Farmoni. 2020-yil 5-oktabr.

4. Saidov A.X. Davlat va huquq nazariyasi: Darslik. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021. – 412 b.

5. Odilqoriyev X.T. Konstitutsiyaviy huquq va fuqarolik jamiyati. – Toshkent: Sharq, 2020. – 320 b.

6. United Nations E-Government Survey 2024: Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development. – New York: United Nations, 2024. – 280 p.